

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.349745

УДК 378.147.88:355/359.23(477)"2022/..."

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВОГО ТА БЕЗПЕКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Світлана Саяпіна

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету гуманітарної, філологічної та економічної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-5808-7020
pedagogi@i.ua

Анотація. Стаття присвячена дослідженню важливої теми впровадження змішаного навчання як ефективного інструменту забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах повномасштабного вторгнення для підготовки майбутніх фахівців військового та безпекового спрямування. Підкреслюється, що професійна підготовка майбутніх фахівців військового та безпекового спрямування є актуальною та пріоритетною через збройну агресію росії проти України. Вочевидь, постає необхідність покращення якості підготовки майбутніх військовослужбовців та реалізації освітнього процесу в сучасних умовах.

В статі обґрунтовуються причини модернізації військової освіти, пропонуються шляхи вирішення проблеми та визначаються перспективи подальшого наукового опрацювання обраної проблематики. Відмічено, що впровадження змішаного навчання в навчальний процес у фокусі військової освіти може стати доречним рішенням для отримання нових знань майбутніми фахівцями та діючими військовослужбовцями, які виконують наявні службові обов'язки. Вказано підґрунтя змішаного навчання, що базується на поєднанні дистанційного навчання, очного навчання та онлайн навчання. Окреслено базові моделі змішаного навчання та надано рекомендації щодо їх впровадження у військову освіту. Описано переваги впровадження змішаного навчання, а також окреслено роль викладача під час впровадження моделей змішаного підходу.

Звертається увага на важливість дотримання правил кібербезпеки для збереження особистих даних та службової інформації від ворожих кібератак.

У висновках підкреслюється, що впровадження технологій змішаного навчання в умовах повномасштабного вторгнення в Україну є виваженим та доцільним рішенням для збереження якості освітнього процесу в Україні. Окреслено лакуни обраної проблематики та перспективи подальших розвідок.

Ключові слова: змішане навчання; військова освіта; вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання; майбутні фахівці.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Повномасштабне вторгнення росії на терени України розпочало нову еру як для України в цілому, так і особисто для кожного окремого українця. Особливо, ці історичні події вплинули на українських військових та сферу військової освіти. Хоробрість та

професіоналізм українського військовослужбовця, нарешті оцінили на світовому рівні.

За період повномасштабного вторгнення до захисту держави долучились близько 1,2 мільйони добровольців, які потребували швидкого та якісного опанування основ військових наук, щоб мати змогу захищати свою Батьківщину. Відтак можна констатувати, що значна кількість людей потребувала й продовжує потребувати якісної військової підготовки в умовах жорстких часових обмежень. У зв'язку з цим розуміємо, що перед науково-педагогічним, педагогічним та інструкторським складом постає завдання пошуку ефективних шляхів вирішення цього запиту.

Військова підготовка українських добровольців проходиться як в Україні, так і за її межами. Наразі, відкрито багато військових навчальних курсів та підготовчих програм на військових базах країн-партнерів, а також відбувається розширення міжнародній військової співпраці, адже Україна, нині виступає ключовою платформою для вивчення специфіки ведення сучасної війни. Відмітимо, що значна кількість країн, особливо тих, які межують з росією, виявлять підвищений інтерес до отримання українського досвіду у сфері тактики ведення бойових дій та методів протидії силам противника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні традиційно склалась тенденція щодо аудиторного відпрацювання навчальних матеріалів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Впровадження елементів змішаного навчання в таких закладах освіти є досить новою тенденцією, яка поширилась через військовий стан в Україні та є недостатньо вивченою та окресленою. Повномасштабне вторгнення породило нові виклики як для педагогів, які забезпечують навчальний процес у військових освітніх закладах, так і для майбутніх фахівців військової галузі, які змушені освоювати навчальний матеріал в більш стислий термін, щоб щонайшвидше приступити до захисту незалежності України. Саме тому постає необхідність дослідження позитивних та негативних сторін впровадження змішаного навчання в розрізі військової освіти в Україні.

В своєму дослідженні ми спирались на роботи українських науковців, які досліджували питання впровадження змішаного навчання в освітній український процес, зокрема у військовому контексті, а саме: Т. Боднар (2021), Л. Новицька (2025), О. Соколюк (2024), В. Олійник, С. Касьян, Л. Ляхоцька, Л. Бондаренко (2019) та інші. Водночас, з огляду на результати наукових досліджень українських вчених та педагогів в цьому напрямку, проблема впровадження елементів змішаного навчання у військовій сфері

залишається недостатньо вивченою і потребує подальшого наукового осмислення.

Мета дослідження – обґрунтувати змішане навчання як ефективний інструмент забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах повномасштабного вторгнення для підготовки майбутніх фахівців військового та безпекового спрямування.

Завдання дослідження полягає у аналізі реалізації змішаного навчання в умовах військового стану, характеристиці переваг та обмежень впровадження змішаного навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців військової та безпекової галузей, наданні рекомендацій щодо впровадження змішаного навчання у закладах освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення безперервного та якісного освітнього процесу під час повномасштабного вторгнення стало справжнім викликом для українських педагогів. Раніше з подібним викликом педагоги стикались під час запровадження онлайн навчання в 2020 році, коли постала необхідність отримання освіти поза межами навчальних закладів через розповсюдження епідемії Covid-19.

Проте, варто зазначити, що під час повномасштабного вторгнення ситуація отримання освіти в Україні значно погіршилась. Більшість людей були вимушені покинути власний дім та переїхати до іншого міста чи навіть країни, доєднатись до лав військових формувань. Звісно, це значною мірою вплинуло й на психологічний стан здобувачів освіти.

Так, згідно інформації сайту Міністерства освіти України, в умовах війни було зафіксовано пригнічення психологічного стану учасників освітнього процесу. Із кожним роком війни кількість здобувачів освіти, які почуваються тривожно, напружено, втомлено зростає, що безпосередньо негативно впливає на засвоєння матеріалу та результати навчання (*Освіта під час війни*). Подібне погіршення психологічного стану є доволі помітним і серед української молоді, що навчається у закладах фахової передвищої освіти та вищих навчальних закладах України.

Зважаючи на загрози життю всіх учасників освітнього процесу, їх незадовільний психологічний стан та відсутність можливості повноцінного здійснення освітнього процесу в очному форматі, отримання освіти у змішаному чи дистанційному форматах постають єдиним правильним шляхом забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах війни. Водночас навчальний процес зазнає суттєвих ускладнень, навіть у форматі змішаного чи дистанційного навчання, що зумовлено регулярними перебоями електропостачання, доступу до

мережі Інтернет та засобів зв'язку, масивними обстрілами території України, періодичним перебуванням освітян та здобувачів освіти в укриттях, що істотно унеможливорює забезпечення та отримання якісної освіти.

Проте, адаптуючись до нових викликів сьогодення, значна частина українців та їх дітей, попри всі перешкоди та загрози, продовжують навчання в будь-якому можливому форматі. Необхідно також наголосити на значному внеску педагогів, які максимально підлаштовуються під умови викладання та продовжують свою професійну діяльність, готуючи майбутніх фахівців.

У цьому контексті варто відмітити й військових педагогів, умови праці для яких є ще важчими. Багато військових закладів освіти були вимушені змінити свою дислокацію, облаштовувати нові приміщення та частково працювати в польових умовах. Складність у такому розрізі постає не тільки для військових освітніх закладів, що змінили розташування, а й для новостворених освітніх військових центрів чи інших військових формувань, що не тільки були змушені формувати нову інструкторсько-викладацьку ланку, а й швидко організовувати свою діяльність, починаючи з розташування та навчально-методичної бази.

Попри всі негаразди, освітній процес в Україні, проходить на достатньо високому рівні. Формат навчання в закладах освіти варіюється та адаптується кожного дня. Це залежить від місця дислокації закладу, наявності небезпеки обстрілів, фізичної можливості проведення аудиторних занять та інших супутніх факторів. Саме тому, наразі, в освітніх закладах різних рівнів частіше працюють в форматах онлайн навчання чи запроваджують елементи змішаного навчання.

Спираючись на роботу Т. Боднар «Сучасні практики використання змішаного навчання в українській вищій школі» (2021), вчена Л. Новицька (2025) зазначає, що «...національна освітня система поки немає власних розроблених моделей змішаного та дистанційного навчання. Тому українські заклади вищої освіти здебільшого орієнтуються на міжнародний досвід, адаптуючи різні методики відповідно до своїх умов» (Новицька, 2025).

У своїй роботі ми повністю підтримуємо вищезазначену точку зору. Розуміємо змішане навчання як сучасний освітній підхід, у межах якого поєднуються аудиторна та онлайн форми навчальної діяльності, що здійснюються під безпосереднім керівництвом викладача, в той час як самостійна робота здобувачів вищої освіти реалізується шляхом освоєння матеріалу через електронні ресурси. Співвідношення зазначених компонентів є варіативним і визначається специфікою освітнього процесу, умовами його реалізації, а також індивідуальними освітніми потребами студентів. Вважаємо, що моделі формату змішаного навчання необхідно постійно адаптувати,

фокусуючись на рівні знань майбутніх фахівців, спроможності доєднатись до занять в аудиторному чи онлайн форматі, спроможності самостійно охопити частину знань, виконати проєктні завдання індивідуально чи в групах тощо.

Технологія змішаного навчання поєднує переваги проведення аудиторних занять та онлайн навчання. Так, звертаючись до переваг впровадження змішаного навчання можемо відмітити підвищення рівня самодисципліни серед майбутніх фахівців, що підвищує коефіцієнт професійного саморозвитку в майбутньому. Під час запровадження змішаного чи дистанційного навчання майбутні фахівці вчаться також бути «менеджерами свого часу». Вони самостійно обирають та варіюють час навчання, досліджень та відпочинку, вчаться вчасно, а частіше й завчасно, відпрацьовувати навчальний матеріал, адаптуватись до онлайн роботи з викладачем та одногрупниками заради досягнення належних результатів своєї праці.

Під час добору елементів змішаного навчання доцільно приділяти додаткову увагу навчальним дисциплінам, опанування яких потребує підвищеного рівня самоконтролю, значніших інтелектуальних зусиль та додаткового часу.

Змішане навчання ґрунтується на поєднанні трьох ключових компонентів: дистанційного навчання (*Distance Learning*), очного навчання (*Face-to-face Learning*) та онлайн навчання (*Online Learning*). У межах цієї моделі майбутні фахівці періодично залучаються до аудиторних занять, а також виконують навчальні завдання з використанням спеціального програмного забезпечення, онлайн-платформ або хмарних сервісів. Опрацювання окремих тем в дистанційному форматі може здійснюватися як індивідуально, так і в малих групах. Водночас викладач забезпечує педагогічний супровід та контроль навчальної діяльності й надає, за потреби, консультативну підтримку (Касьян, Ляхощка та ін., 2019).

Вище зазначений формат організації навчання можливий й для часткового опанування військово-орієнтованого компонента освітніх програм. Зокрема, теоретичні матеріали можуть завчасно надаватися майбутнім фахівцям для самостійного опрацювання, а практична складова реалізовуватися під час проведення навчальних заняття під керівництвом викладача.

Формати змішаного навчання у фокусі військової освіти може стати доречним рішенням отримання нових знань чи підвищення кваліфікації в умовах війни. Такий підхід буде сприяти набуттю військовослужбовцями нових знань безпосередньо в процесі виконання бойових задач та функціональних обов'язків, забезпечить раціональний розподіл часу, сприятиме зниженню ризиків загрози

життю та здоров'ю під час теоретичної підготовки, оскільки вивчення теоретичного матеріалу в аудиторія за сучасних обставин є більш небезпечним.

Відмічаємо, що в такий спосіб військовослужбовці можуть поповнювати не тільки свої знання з військових наук, а й формувати та розвивати навички в інших напрямках, наприклад, вивчати іноземні мови, що зробило б можливим проходження підвищення кваліфікації закордоном без залучення перекладача більш розповсюдженою практикою.

Досліджуючи впровадження змішаного навчання в освітній процес військовослужбовців, доцільно виокремити базові моделі змішаного навчання та визначити ті з них, які можуть бути адаптовані до специфіки підготовки майбутніх фахівців у військовій сфері.

У наукових джерелах переважно виокремлюють такі моделі змішаного навчання:

1) ротаційна модель (*Rotation*). Зміст зазначеної моделі полягає у чергуванні індивідуальної, групової роботи та навчання під керівництвом викладача та роботи в онлайн чи аудиторному форматі;

2) гнучка модель (*Flex*) вбачає викладача здебільшого в ролі консультанта, а здобувачів освіти орієнтованих на індивідуальну траєкторію отримання знань;

3) особистісно-зорієнтована модель (*A La Carte*) також ґрунтується на індивідуальній траєкторії навчання, майбутні фахівці можуть самостійно обирати ритм та час навчання, проте, її використання не є доцільним для всіх дисциплін. Можливим також є використання цієї моделі змішаного навчання для поєднання очної та екстернатної, очної та мережевої або інших форм освіти;

4) модель збагаченого віртуального середовища (*Enriched Virtual*) передбачає основну роботу в режимі онлайн за дистанційними курсами [4, 5].

У своїх дослідженнях вчена Л. Новицька (2025), ще звертає увагу, що американські педагоги вирізняють ще 5 базову модель змішаного навчання, а саме так званий «перевернутий клас». Зазначимо, що деякі вчені розглядають цю модель змішаного навчання як частину Ротаційної моделі, а деякі виносять в класифікаціях її окремим пунктом. Суть «перевернутого класу» полягає в завчасному опрацюванні теоретичного матеріалу майбутніми фахівцями і практичному його відпрацюванні на наступному занятті під керівництвом викладача.

Рекомендації для впровадження змішаного навчання в освітній процес військових в першу чергу сфокусовані на максимальній адаптації моделей та інструментарію змішаного навчання згідно з наявним запитом, створенням максимально безпечних умов навчання, поєднанням теоретичних знань з

практичною складовою для надання якісних знань та збереження життя військовослужбовців під час подальшої їх професійної діяльності, яка пов'язана з захистом Батьківщини. Саме на практичне відпрацювання має бути спрямовано більшість годин військових дисциплін, в той час як опанування основ загальних дисциплін може бути проведено в онлайн режимі чи за умови запровадження дистанційного чи індивідуального навчання.

Якісне впровадження елементів змішаного навчання може реалізовуватись шляхом відео лекцій, відео матеріалів тренувань чи військових навчань, освітніх симуляційних систем, інтерактивних ігор, ситуаційних завдань, використання електронного репозиторію тощо.

Поруч з додатковим використанням Інтернету на заняттях, варто забезпечити безпеку майбутніх фахівців від кібератак ворога. Ці заходи реалізуються шляхом забезпечення кібербезпеки освітнього процесу, тобто використання захищених месенджерів, онлайн платформ, каналів зв'язку тощо. Варто приділяти додаткову увагу збереженню особистої чи службової інформації. Роз'яснювальну роботу в цьому напрямку необхідно проводити не тільки для майбутніх фахівців, а й для викладачів, адже щодня з'являється велика кількість ворожих програм і всі учасники освітнього процесу мають знати шляхи реагування на загрозу.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Змішане навчання як сучасна форма побудови освітнього процесу у період повномасштабного вторгнення є доречним способом вирішення проблеми безперервності освіти. Такий підхід дає змогу опановувати навчальний матеріал незалежно від фізичної можливості проведення чи відвідування аудиторних занять, через загрози життю та здоров'ю під час військового стану в країні та вирішує низку інших питань пов'язаних з самостійним менеджментом навчального процесу майбутніми фахівцями військового та безпекового спрямування.

Беручи за основу моделі змішаного навчання та адаптуючи їх до освітнього процесу у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, вважаємо доцільним використання кожної з вищезазначених моделей зважаючи на мету, поставлені задачі та умови навчання військовослужбовців (виконання бойових/небойових завдань, місце дислокації, можливість бути присутнім під час проведення аудиторних чи онлайн занять тощо).

Доцільним вбачається використовувати елементів змішаного навчання під час опанування загальноосвітніх дисциплін чи у межах підвищення кваліфікації з метою максимальної реалізації аудиторних годин саме в площині практичних

занять під керівництвом викладача. Такий підхід сприятливо впливає на підвищення рівня професійних компетенцій майбутніх військовослужбовців та підвищує готовність майбутніх фахівців військового та безпекового напрямку до виконання службово-бойових завдань у сучасних умовах повномасштабного вторгнення на територію України.

Виходячи з вищезазначеної інформації та зважаючи на вагомий внесок педагогів та науковців, які досліджували обрану проблематику, відмічаємо, що концептуальні засади змішаного навчання були сформовані зарубіжними педагогами. Водночас, обрана сфера дослідження активно розвивається та трансформується, що призводить до появи лакун і потребує подальшого ґрунтовного вивчення питання.

Особливої актуальності це набуває у контексті навчального процесу майбутніх фахівців військового та безпекового спрямування, адже ще кілька років тому впровадження підходу змішаного навчання в освітній процес майбутніх військових в Україні вважалося недоречним. Як наслідок, це питання наразі є недостатньо вивченим, що засвідчує не лише актуальність обраної теми, а й необхідність подальших розвідок у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освіта під час війни: презентація результатів досліджень. Воєнний стан. Моніторинг якості освіти. Міжнародне співробітництво URL: <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyni-ne-mali-po/>
2. Боднар, Т. (2021). Сучасні практики використання змішаного навчання в українській вищій школі. *Актуальні питання гуманітарних наук*, Вип. № 45 (1), 161–165.
3. Новицька, Л. (2025). Змішане навчання у вищих навчальних закладах в умовах воєнного стану. *Академічні візії*, Вип. № 40. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1712>
4. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти (2019). За заг. ред. В. В. Олійника, ред. кол. : С. П. Касьян, Л. Л. Ляхощка, Л. В. Бондаренко. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 196 с.
5. Соколюк, О. М. (2024). Змішане навчання як можливість збереження безперервності освітнього процесу в умовах воєнного стану. *Інститут цифровізації освіти НАПН України*. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741365/1/Sokolyuk_OM_00.pdf

BLENDDED LEARNING IN WARTIME AS A TOOL FOR ENSURING CONTINUITY OF EDUCATION FOR FUTURE MILITARY AND SECURITY SPECIALISTS

Svitlana Sayapina

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Humanitarian and Economic Education
SHEI “Donbass State Pedagogical University”,

Dnipro, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-5808-7020
pedagogi@i.ua

Abstract. The article is devoted to the study of the important topic of implementing blended learning as an effective tool to ensure the continuity of the educational process amid a full-scale invasion, aimed at training future specialists in military and security fields. It is emphasized that the professional training of future military and security specialists is both relevant and a priority due to Russia's armed aggression against Ukraine. Clearly, there is a need to improve the quality of training for future servicemen and the implementation of the educational process under contemporary conditions.

The article substantiates the reasons for modernizing military education, proposes ways to address existing challenges, and identifies prospects for further scholarly exploration of the chosen topic. It is noted that the introduction of blended learning into the educational process, particularly in the context of military education, can serve as an appropriate solution for acquiring new knowledge by both future specialists and active servicemen performing their current duties. The foundations of blended learning, based on the combination of distance learning, in-person instruction, and online learning, are outlined. Basic models of blended learning are described, and recommendations for their implementation in military education are provided. The advantages of adopting blended learning are highlighted, as well as the role of instructors when implementing different models of the blended approach. Attention is drawn to the importance of adhering to cybersecurity rules to protect personal data and official information from hostile cyberattacks.

In conclusion, it is emphasized that the implementation of blended learning technologies under the conditions of the full-scale invasion of Ukraine is a balanced and appropriate solution to maintain the quality of the educational process in the country. The article also identifies gaps in the selected area and outlines prospects for further research.

Keywords: blended learning; military education; higher education institutions with specific learning conditions; prospective specialists.

REFERENCES

1. Education During Wartime: Presentation of Research Findings. Martial Law. Education Quality Monitoring. International Cooperation. URL: <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyni-ne-mali-po/>. [in Ukrainian]
2. Bodnar, T. (2021). Contemporary Practices of Blended Learning Implementation in Ukrainian Higher Education. *Topical Issues of the Humanities*, Issue 45(1), 161–165. [in Ukrainian]
3. Novytska, L. I. (2025). Blended Learning in Higher Education Institutions under Martial Law. *Academic Visions*, Issue 40/2025. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1712> [in Ukrainian]
4. Blended Learning Technology in the System of Open Postgraduate Education. (2019). Oliinyk, V. V. (Ed.); Editorial Board: Kasian, S. P., Liakhotska, L. L., Bondarenko, L. V. Kyiv: State Higher Education Institution “University of Educational Management”. [in Ukrainian]
5. Sokoliuk, O. M. (2024). Blended Learning as a Means of Ensuring the Continuity of the Educational Process under Martial Law. *Institute of Education Digitalisation of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741365/1/Sokolyuk_OM_00.pdf. [in Ukrainian]

Матеріали надійшли до редакції
01.10.2025 р.